

den bij sport en spel. John Wesley is geen politiek wetgever geworden, maar zijn woord had maatschappelijk gezag. Hij bestreed de berustingspedagogie van het uit 1658 stammende religieuze handboek *The whole duty of man*, waarin uit eerbied voor fortuin geleerd werd dat de deugdzame arme zich naar Gods wil had te buigen voor een rijke dwaas. Wesley verwierp serviliteit, evenzeer trouwens gewelddadige klassenstrijd. In zijn *Earnest Appeal to Men of Reason and Religion* uit 1743 schreef hij: 'Love to God and to all mankind is the centre of religion ... This love we believe to be a medicine of life the never failing remedy for all evils of a disordered world'. Werk en loon, ofschoon billijk en waardig, waren hem niet het een en het al. Alles stond onder 'eeuwigheidslicht'. Deze vroomheid vertroebelde de blik niet, integendeel. Wesley zag waar in de maatschappij de schoen wrong. Voltaire en Montesquieu woonden beiden tijdens Wesleys leven enkele jaren in Engeland. Hun geschriften zijn vol lof over de Engelse constitutie. Zij tonen weinig mededogen met de bevolking. Wesley daarentegen beschreef de slavenhandel, de kinderarbeid, de uitbuiting, de corruptie, de 'expiring hopes'. George Whitefield verklaarde: 'The poor are dear to my soul' en richtte in Savannah een weeshuis op. Karl Jahnke poneerde dat de Engelse arbeidersbeweging haar wortels in het methodisme vindt.⁴ Heeft dit de Nederlander niet aangesproken?

Wesley vertelt in zijn *Journal* op 15 oktober 1759 over elfhonderd Franse krijgsgevangenen, die als ratten gestorven zouden zijn, als hij niet om geld had gebedeld en gezorgd had voor wollen kleding. Soortgelijke hulp is 10 oktober 1783 aan Nederlandse krijgsgevangenen geboden. In zijn *Journal* van die datum vertelt Wesley over een bezoek aan hen, waarbij zij in hun moedertaal mochten zingen. Hebben dezen, indien zij teruggekomen zijn in het vaderland, zo'n belevenis niet doorverteld?

Tenslotte attenderen wij op Wesleys theologie. Deze moet voor Nederlanders een vertrouwde klank gehad hebben. Hij ontleende veel aan Thomas à Kempis, Arminius en Anna Maria van Schuurman.⁵ Traditioneel ingestelde Nederlandse gelovigen zullen wel bezwaren gehad hebben, de genoemde weken af van de orthodoxe lijnen. Maar Wesley wilde geen ketter zijn en in ieder geval geen scherpstijper. Als hij zich Arminiaan noemde was dat veel meer een zaak van intuïtie dan van ratio. In Nederland waren velen in de negentiende eeuw net zo ingesteld. Mogelijk

4. K. Jahnke, *Der Methodismus als soziologisches Phänomen*, Mannheim, 1928, Hfdst. 6.

5. Op 28 april 1738 vroeg Wesley zijn vriend James Hutt hem de *Eukleria* te zenden. Een brief aan William Law van 6 januari 1756 bevat een uittreksel van dit boek. Na lezing van de *Imitatio Christi* schreef Wesley: 'I began to see that true religion was seated in the heart, and God's law extended to all our thoughts as well as words and action ... I began to alter the whole form of my conversation'.